

Mirzana Pašić

SUDBINA ZLOSRETNE NEVJESTE I TRANSFORMACIJA BALADESKNOG NARATIVA U PRIPOVIJECI *HRT* ĆAMILA SIJARIĆA

(Skica za moguće žensko/rodno čitanje)

Cilj ovog rada jeste da među mnogobrojna čitanja segmenata i/ili cjeline književnog djela Ćamila Sijarića pokuša uvesti još jedno od niza mogućih, a koje će, pak, nastojati ukazati na pripovijedne osobitosti priče „Hrt“ i, s ovim u vezi, izrazito jak utjecaj usmene književnosti na njen nastanak, posebno u smislu transformacije baladesknog narativa, s jedne strane, ali će rad istovremeno predstavljati i pokušajnu skicu ženskog / rodnog (tzv. gender) čitanja same priče, s druge strane. Preciznije, u ovom radu pažnja će se posvetiti utjecaju balade kao „pjesme tragične intoniranosti“ ili "susreta sa smrću"¹, a koja u Sijarićevoj pripovijeci „Hrt“, mijenjajući tek žanrovski okvir, u proznom iskazu uveliko zadržava sve svoje temeljne i određujuće karakteristike. Istovremeno, u duhu mahom postmodernog pristupa književnosti, ali i uz zadržavanje nekih od tradicionalnih interpretativnih strategija, priča Hrt tumačit će se kao svojevrsni prozno iskazani baladeskni narativ, i to u smislu iščitavanja tragične pozadine pripovijetke kao Sijarićeve vizije sudbine „zlosretne nevjestе koju zla kob susreće u novome domu“², a koja, pak, preko konkretne priče i vremenskog okvira ženine udaje – lajt-motiva usmene književnosti općenito – poprima simbolički karakter univerzalne sudbine emancipirane ili, barem, u odnosu na zadati kontekst života, drugačije žene, što Sijarićevoj priči daje i arhetipsko-nadvremeni karakter. Ovim, dakle, pripovijetka „Hrt“ postaje univerzalna priča, nastala pod utjecajem baladesknog tradicionalnog senzibiliteta, u uskoj vezi s ubaštinjenom bošnjačkom usmenoknjiževnom tradicijom, ali i izrazito post/moderna priča o razlici, identitetu i rodu, uvijek, dakle, nanovo nudeći različite interpretacije – "stare i nove" – uvijek uz jasnu viziju razlike i neuklapanja kao uzroka tragične propasti.

¹ Maglajlić, Munib: *Usmena balada Bošnjaka*, Preporod, Sarajevo, 1995, str. 7.

² Usp. Maglajlić, Munib: *Usmena lirski pjesma, balada i romansa*, Institut za književnost, Svjetlost, Sarajevo, 1991, str. 132.

* * *

Uvjetno govoreći, postmodernost priče svodi se na iščitavanje književnosti u kojoj aktuelni kulturno-civilizacijski okvir društva izgrađenog na patrijarhalnim temeljima nudi sliku svijeta u kojem *žena nije u stanju prilagoditi se i prihvatiti sve zakone, a naročito ne mnogobrojne "uloge" koje to društvo od nje zahtijeva*³. Riječ je o "ulogama" konstruiranja "uzorne slike" (tzv. *role model*) žene i "ženstvenosti", slici koja opisuje, ali i određuje mjesto i ulogu žene u društvu⁴ u svim segmentima njenog života: braku, majčinstvu, ljubavi, poslu itd. i njenim "kretanjima" iz "jednog u drugi svijet", iz "jednog u drugi identitet", gdje višestruke nadogradnje (ali nekada i potpune beskompromisne promjene) samo uskraćuju slobodu, koje je, svakom "novom ulogom", sve manje.

Polaznu tačku za pokušaj predloženog čitanja moguće je otkriti u postmodernističkoj postavci o granici i razlici u književnosti, preciznije rečeno u nešto drugačijem sagledavanju identiteta unutar dva različita "prostora" i neprihvatanju tih razlika, koje, zbog netolerancije po principu jačeg, tragično završavaju po drugačiju – slabiju individuu, a posebno je s tim u vezi kao moguća osnova pristupa književnom tekstu pogodna ideja o rodno-feminističkoj teoriji čitanja. Nju je, pak, dobrim dijelom nagovijestila npr. Patrocinio P. Schweickart, ugledna američka feministička analitičarka, supriredivačica utjecajnog zbornika *Gender and Reading: Essays on Readers, Texts, and Contexts* (1986) i uopće – kako je opisuje Nigel Wood – gorljiva zastupnica "otpora androcentričnim čitanjima ili tekstualnim strategijama"⁵.

Naime, sve dosadašnje interpretacije Sijarićevog opusa u osnovi će se složiti u činjenici da je *Hrt* priča o razlikama i različitim identitetima u kojima tragično strada slabiji identitet, jer, krucijalno već oblikovan, spletom novih okolnosti nije u stanju

³ Vidjeti u: *Encyclopedia of feminist theories* edited by Lorraine Code, Routledge 2002.

⁴ Lešić, Zdenko I dr.: *Suvremena tumačenja književnosti*, Sarajevo Publishing, Sarajevo, 2006, str. 432.

⁵ Usp. Lodge, David i Wood, Nigel (ur.): *Modern Criticism and Theory: A Reader (Second Edition)*, Longman – Pearson Education, Harlow, 2000., str. 424. Na istom mjestu preštampan je i ovdje korišteni tekst Schweickartove *Reading ourselves: Toward a feminist theory of reading*, str. 425 – 447. Usp. također: *A Reader's Guide to Contemporary Feminist Literary Criticism*, Harvester Wheatsheaf, New York, 1994.

prihvatiti nove zakone i odgovornosti koje taj novi "ambijent" neminovno i surovo zahtijeva.⁶ U tom smislu, na temelju novijih književnoteorijskih postavki, Sijarićevu pripovijetku moguće je posmatrati na način proširenja njenih značenja i na kontekst *rodnih razlika*, odnosno na problem neuklapanja, nenavikavanja žene na "višestruka odrastanja" i prihvatanje niza, uvijek novih, obaveza – "proširivanja identiteta" – koje sad već dati "ambijenti" podrazumijevaju.

* * *

Opisujući selo Doliće u surovoj Pešteri, Sijarićev pripovjedač započinje pripovijetku tek naoko s osjećajem lagodnosti, a zapravo s jasno naslutivim, zlokobnim znakom neke začudne prijetnje. Već tu se unekoliko osjeća prisustvo baladesknog narativa:

*A tamo na sjever i zapad pukla, kao dlan, ravna polja,
kojima, reklo bi se, kraja nema.*⁷

U navedenom opisu sadržano je jedno od osnovnih uporišta za pristup Sijarićevom tekstu u perspektivi koju podrazumijeva ovaj rad – motiv slobode u kojoj još uvijek samo individua (bez preciziranja ženskog spola / ženskosti) može ostvariti svoje osnovno (ljudsko) pravo i potrebu – pravo i potrebu na potpunu slobodu, koja je neminovni uvjet za sva ostala zadovoljstva i "ostvarivanja". Ubrzo zatim, pripovjedač uvodi subjekte koji su uživali tu slobodu – dolićanske hrtove, još uvijek bez preciziranja njihove ženskosti, ali sa značenjem množine:

*[...] a hrtovi brzo i pravo trče, i tu su imali kuda da
potrče – i ništa im, što nebom leti i zemljom gazi, a
lovi se, nije moglo umaći.*⁸

A tada, međutim, pripovjedač počinje graditi priču motivom ukidanja apostrofirane slobode, "o kojoj su ostala samo sjećanja", i time je konačno uvedeno osnovno pitanje priče – prirodno pravo na slobodu i njeno uskraćivanje.

⁶ Usp. npr. izbor tekstova o Sijarićevom pripovjedačkom opusu u: Duraković, Enes (prir.): *Bošnjačka književnost u književnoj kritici – Proza* (Knjiga III), Alef, Sarajevo, 1998.

⁷ Sijarić, Ćamil: „Hrt“, *Drvo kraj Akova*, Dani, Sarajevo, 2004, str. 206.

⁸ Sijarić, Ćamil: n. dj., str. 206.

[...] ali i njih je bivalo sve manje – dok ih najzad nije sasvim nestalo, i o njima ostale samo priče.⁹

I tako pripovjedač, u duhu baladesknog kazivanja kratkog zbivanja, koje naglo započinje u času kada je ono odlučno krenulo bilo propasti, bilo razrješenju¹⁰, preko mikrop plana – dolićanskih hrtova – čitatelja/ku uvodi u konkretan problem priče, iniciran onda kada Elmaz Dolićanin, iz "tih ravnih polja, stvorenih za trčanje" svome zetu u "grmoviti" Bihor¹¹, uz kćerku, kao miraz, poklanja i hrta.

Jednog od ta dva ili tri poklonio je Emlaz Dolićanin svome zetu u Bihor Šaranu Lipovcu: neka mu od njega, uz kćerku, ode i hrt.¹²

U tom trenutku već se otkriva najjače motivsko uporište u tekstu na kojem se i zasniva moguće žensko / rodno čitanje Sijarićevog *Hrta*, jer se u navedenoj rečenici dekonstruira patrijarhalni okvir sredine iz koje potječe nevjesta. Otac, kao miraz uz kćer, poklanja psa – simbol produžene vlastite, očeve i/ili očinske zaštite, kućnog odgoja i savjeta, koji će u braku – novoj ulozi – čuvati kćer. Jer, otac, zapravo, poznaje "ambijent" u koji kćer odlazi:

U Bihoru nije bilo hrtova, a ako je koji i bio, nije lovio, jer Bihor je kraj gorovit i lomovit i nije za hrtove.¹³

Nakon ove, u novonastaloj situaciji uvodne rečenice, preciziran je i karakter najbližeg subjekta s one druge, jače strane – nevjestinog supruga, koji je, zapravo, samo konkretan predstavnik svega onog što jeste taj "grmoviti i lomoviti kraj" – Bihor.

Šaran Lipovac gotovo nije ni znao šta je hrt, sem tolko da je pas – ali drukčiji od običnih pasa, jer drugi mu je rod i drugo mu je ime.¹⁴

⁹ Sijarić, Ćamil: n. dj., str. 206.

¹⁰ Maglajlić, Munib: *Usmena balada Bošnjaka*, Preporod, Sarajevo, 1995, str. 9.

¹¹ Za što potpuniji opis Dolića korisno je sjetiti se Sijarićevog romana *Bihorci*, u kojem je autor uspio opisati sve negativne tekovine primitivnog patrijarhalnog društva.

¹² Sijarić, Ćamil: n. dj., str. 206.

¹³ Sijarić, Ćamil: n. dj., str. 206.

Iz ove rečenice otkrivamo i porijeklo "te produžene zaštite", dakle, očito, takorekuć plemićko porijeklo hrta, ali, vjerovatno, i djevojke koja se udaje. I upravo u ovom segmentu teksta "produžena očeva zaštita" – hrt – postaje čin jedinstva nevjestice koja, iz očeve, odlazi u "tuđinsku" kuću. Kasnije će se u priči pojaviti i fizički opisi hrta, kojeg pripovjedač, *govorom tijela*¹⁵, izuzetno transparentnim od samog početka priče, pod očiglednim utjecajem usmene lirike, u potpunosti prezentira kao ženski subjekt, naročito s obzirom na njegov novostečeni egzistencijalno-kulturni kontekst, a što, pak, nije nimalo slučajno jer pojedinačnu karakterizaciju i sudbinu hrta i/kao nevjestice Sijarić sve vrijeme u pripovijeci prati govorom hrtovog / "nevjestinog" tijela (o čemu će biti riječi kasnije u tekstu).

[...] stajao je na svojim tankim nogama, a tanak i sav, tako da je ličio na živ, zategnut luk, koji se nema kuda odapeti, jer je svud tijesno. A ono što se najviše kod tog golog stvorenja isticalo, bile su oči; bile su mu crne, i iznad njih, za čudo, crne obrve, iako je sav bio bijel.¹⁶

Dakle, napuštajući Doliće, beskrajne horizonte stvorene za trčanje i lov, hrt – zaštita kuće i njenog dostojanstva – odlazi u miraz s nevjestom, pretvarajući se u simbol njenog vlastitog identiteta, a njegova sudbina postaje sudbina mlade žene-plemkinje koja se udaje u brdoviti Bihor.

I sada, postepeno, dobivamo osnovu za žensku / rodnu strategiju čitanja književnog teksta, osnovu sačinjenu od prethodno istaknutih (nekih od) ključnih momenta Sijarićeve priče, pri čemu svi prethodni ulomci Sijarićevog teksta dobivaju svoja nova značenja, ili barem jedna od mogućih: ocrtavaju ženu koja, neuspjelim prelaskom iz jednog u drugi identitet, tragično strada.

¹⁴ Sijarić, Ćamil: n. dj., str. 206.

¹⁵ O značaju tjelesnih indikacija za feministice dovoljno upečatljivo pisala je Hélène Cixous, između ostalog i ovo: [...] *Ne počinjem tako što 'pišem', ja ne pišem. Sam život stvara tekst polazeći od mog tijela. Istorija, ljubav, nasilje, vrijeme, posao, želje, ispisuju tekst po mome tijelu, ja se samo pomjeram prema mjestu gdje se čuje 'fundamentalni jezik' tijela, na koji se prevode svi govori stvari, činova i bića, u mojim sopstvenim njeđrima; cjelina obrađivane stvarnosti je u mome mesu, uhićena mojim nervima, radom svih mojih ćelija [...]*. Citirano prema: Lešić, Zdenko: *Nova čitanja: poststrukturalistička čitanka*, Buybook, Sarajevo, 2003, str. 128.

¹⁶ Sijarić, Ćamil: n. dj., str. 207–208.

Jer, slobodu, preslikanu u dolićanske ravnice, o kojoj je prethodno već bilo riječi, moguće je tumačiti kao bezbrižni djevojački život pun sreće i raskoši, život u kojem se sudbina "trčeći lovi" ipak sretno i gdje djevojka "u svojoj kući" ima, uprkos postojećem, ali diskretnom patrijarhalnom okviru, slobodu i zaštitu. A slično značenje moguće dobija i činjenica da Sijarićeva hrt-nevjesta potječe iz "carskog roda", odnosno, vjerovatno, iz kakve plemićke porodice, gdje plemićko porijeklo ne označava samo materijalno bogatstvo i ugled, već i viši nivo emancipacije, svijesti, ali i neiskustva, stranstvovanja u stvarnom životu, uslijed kojeg je mlada žena još manje sposobna odgovoriti zahtjevima tradicionalističke patrijarhalne kulture, zahtjevima uloge "univerzalne žene" što pred nju postavlja "kuća" u koju dolazi, a što nužno vodi katastrofi, konačnoj propasti, pa – kako kaže Sijarić – od svega ostaju "samo priče".

Pri tome, sve vrijeme u priči pojavljuje se govor tijela, pa tako simboličkom predstavom hrta u duhu usmene pjesme, gdje se *ljepota pojavljuje često u svojim osnovnim obrisima i djeluje mnogo jače kao utisak nego kao pojava*¹⁷, otkrivaju se sasvim drugačija značenja.

Naime, opisujući zapravo svoju zlosretnu nevjestu, pripovjedač najprije potencira njenu "bjelinu", najkraće rečeno: djevojačku čistotu, a zatim proširuje značenje te bjeline do stupnja "golotinje", koja bi se, u tom smislu, zasigurno mogla posredno tumačiti kao nedostatak životnog iskustva, vještine društvenog opstajanja i oružja egzistencijalnog izbavljenja iz okova patrijarhalne kulture, a kojima bi se neiskusna Sijarićeva plemenita hrt-nevjesta, ali i, u proširenom kontekstu, moderna žena, trebala boriti protiv "odjenute", zaštićene i sigurne sredine:

*Bio je bijel. Dlake kratke toliko da se činilo da je go. I po tome je – po golotinji, od svega što se vratima i vratnicama pred kućom njegovog gospodara zatvaralo, on jedini bio kao kakav ljuti siromah: bez gunja, bez runa, bez kočeti.*¹⁸

¹⁷Vidjeti u tekstu Hatidže Krnjević *Urok, kletva i snoviđenja u baladi, Bošnjačka književnost u književnoj kritici, Usmena književnost*, Alef, Sarajevo, 1998, str. 241.

¹⁸ Sijarić, Ćamil: n. dj., str. 207.

Usto, ono u čemu se ogleda briljantno Sijarićevo umijeće jeste odabir hrt – psa kao višeznačenjskog subjekta priče, jer, u ovom slučaju, hrt jeste i simbol zaštite te produžene očeve brige u životu nevjestice, ali isto tako i subjekt koji neminovno zahtijeva gospodara. Također, zanimljivo je da se njeno – nevjestino – ime u priči nigdje ne spominje, čime se, svakako, ponovo briljantnim spisateljskim umijećem, otvara i mogućnost polifoničnosti čitanja priče, pa samim tim i rodne analize. Spominje se, naime, samo onaj "koji daje" – Elmaz Dolićanin (otac) i onaj "koji uzima" – Šaran Lipovac (muž). Time Sijarićeva hrt-nevjestica, uz brojne narodne motive udaje i sl., postaje jedna od, uvjetno govoreći, inačica Hasanaginice ili Vilića sestre, tim prije što se život Sijarićeve nesretne plemkinje, bez prava na vlastiti izbor, činom udaje u Bihor, počinje gasiti, dok se, na samom kraju priče, potpuno ne ugasi.

Međutim, treba se vratiti tome kako počinje hrt-nevjestin egzistencijalni pad. Rečeno je: iz "očeve kuće", u kojoj se moglo "trčati i loviti", nevjestica odlazi u Bihor, gdje odmah osjeti tugu za starim "ambijentom":

*Nijesam više onaj koji lovi, nego ulovljeni. I činio je ono što je dato i hrtovima: pustio bi suzu; kao što i hoće to biti sa strancem kad se nađe u tuđini.*¹⁹

Ovaj opis mogao bi sugerirati da je hrt, zapravo, ženski subjekt, koji, "ulovljen", poput Hasanaginice, nije imao pravo izbora, a, ostala su samo sjećanja na djevojačke dane u "kojima se mogla loviti sudbina", jer Dolići i Bihor dva su različita "ambijenta" s potpuno drugačijim kulturno-društvenim karakterom. Naime, identitet djevojke-plemkinje formiran je u Dolićima i osnovna napetost priče nastaje kada se taj, već formirani ženski identitet, bez prava na izbor, mora prilagoditi novoj atmosferi i zadaćama koje nameće nepoznata sredina.

Odlazeći u svijet muževe porodice – u "zajednicu", djevojka ne uzima samo muževo prezime već, kako se to na osnovu konteksta balkanskih svadbenih običaja razumijeva, *djevojka prelazeći prag muževe kuće postaje sve ono što ta kuća jeste*. Preciznije rečeno, "briše" se prethodni identitet žene-nevjestice i između nje i muškarca-muža stavlja znak jednakosti, koji obavezno diktira muškarac.

¹⁹ Sijarić, Ćamil: n. dj. str. 207.

Dakle, u takvim konzervativnim sredinama činom udaje djevojka mijenja i identitet, a s obzirom da je taj novi identitet neminovno podrazumijevao višestruka dokazivanja novopreuzetih uloga (npr. nevjesta mora biti izvrsna domaćica, služiti ukućane, biti rotkinja i sl.), svaka promjena prethodnog identiteta, a posebno neuspjela, morala je biti duboko bolna, pa je taj novi život predstavljao nevjestin bračni ispit, čiji se rezultati očituju u uspjelom ili neuspjelom privikavanju na nove uloge i proširenja identiteta, koja, nažalost, često nisu kompromisna.

Pri tome, ono što se sve vrijeme u pripovijetci spominje jeste lov, što uz sokolove, i jeste bila osnovna funkcija dolićanskih hrtova i stanje u kojem mladi dolićanski hrt, slobodan, ravnica lovi. Taj motiv želje za ciljem – ulovom – i jeste osnovni "bijel cvijet"²⁰ Sijarićeve nevjestice, a sjećanje na njegov miris, uz trenutnu svijest o njenoj nedokučivosti, osnovni uzrok njene lagahno pristizuće, ali sigurne tragične sudbine.

Šta bi, zapravo, jedna od interpretacija "bijelog cvijeta – ulova" mogla biti?

Čini se da osnovnu nit otkrivanja navedenog pitanja treba tražiti u "poznatom mirisu" na "bijeli cvijet", činjenici da je hrt, kao gospodar "ravnica", nekada ipak lovio i, kao takav, uživao visoko poštovanje. Dakle, nekada je "mirisao taj svoj cvijet". Uslijed nagle promjene "ambijenta" (koju nije sam izabrao jer ga otac nevjestice šalje s njom kao miraz), a zbog gorovite i brdovite prirode Bihora te "šuma kojih se plašio", hrt nije bio u stanju ostvariti svoju osnovnu funkciju – biti lovac – i upravo u tom nesnalaženju, neprivikavanju na novonastali ambijent, beskoristan, u "želji da ulovi Mjesec – svoj bijeli cvijet", smrznuvši se ispred vrata gospodara, tragično strada. Međutim, da bi se na postavljeno pitanje dao potpuni odgovor, potrebno je približe se vratiti priči.

Po svom dolasku u Bihor, hrt odmah osjeća skućenost nove sredine, u kojoj sad "više nije onaj koji lovi već ulovljeni". To se svakako u baladama prepoznaje u *Motivu ledenog dočeka u mladoženjinu dvoru*²¹ – kontrastu u odnosu na topli i brižni roditeljski ispraćaj i djevojački status. Dakle, hrtov identitet ne

²⁰ Ovdje je potrebno podsjetiti se još jedne antologijske Sijarićeve priče – *Bunar*, u kojoj Džimšir Tuhovac sve vrijeme ima viziju "bijelog cvijeta" – ostvarivanja životnog sna u pronalska vođe u peštarskom bespuću da bi tamo napravio bunar.

²¹ Vidjeti u: Maglajlić, Munib: *Usmena lirika pjesma, balada i romansa*, Institut za književnost, Svjetlost, Sarajevo, 1991, str 150.

doživljava blagu promjenu – proširivanje – već cjelovita izmjena postaje uvjet, zakon egzistencije i postojanja. Međutim, hrt, ipak pokušava pronaći kompromis:

*Htjele su mu noge nekud, ali je pred njima bilo sve strmeno i puno šume, pa tijesno kao u kavezu, u kojem se ne može dalje od žice [...] Treptao je što ne može nikud, drhtao je, i svoju tanku glavu - iz nemoći, dizao nebu kao jedinom prostoru kud bi se moglo; kad bi se moglo [...] i u njih udarao pravo glavom: u kamen, u panj, u stablo, ranjavajući se. Vraćali su ga kući krvava.*²²

Dakle, u kontekstu diskurza o proširivanju identiteta i višestrukim ulogama, Sijarićeva hrt-nevjesta, iako to pokušava, nije u stanju "nadopuniti" vlastiti identitet, jer, u njenom slučaju, on nije nadogradnja već uvjet opstanka. Da bi opisao upravo ovakvu zlehudu bračnu odiseju svoje plemkinje, Sijarić, kako je naznačeno, sve vrijeme koristi govor ženskog tijela, kao najbolji pokazatelj psiho-kulturnog privikavanja na novu sredinu, i to s poznatim aludiranjem ponovo na usmenu tradiciju, pri čemu opis ženskog tijela nakon udaje odražava njeno bračno stanje:

*I kao da mu noge [hrtu, prim. M. P.] nijesu više ni trebale, kad se nema kuda odapeti [...]. Nije više bio ni bijel, kao onda kad su ga doveli, ni go onako: izrasla mu je neka žućkasta dlaka, koja nikako nije bila ukras na njegovom još i sada gipkom tijelu, nego ružnoća.*²³

Izlaz iz ove situacije nemoguć je jer je hrt-nevjestin identitet krucijalno oblikovan "u ravnicama", gdje je "lov" svrha i smisao njenog postojanja, a svaki pokušaj proširivanja identiteta bolna je istina o vječnoj granici s nepomirljivim razlikama unutar kojih su, opet, oblikovani potpuno različiti identiteti, bez mogućnosti "kompromisa":

Zabole bi mu se u tu dlaku slamke i travke, nešto što može da se desi psima, ali ne i hrtovima, i to ga je činilo još ružnijim. [...] i on je postajao nešto sasvim

²² Sijarić, Ćamil: n. dj., str. 209.

²³ Sijarić, Ćamil: n. dj. str. 210.

*drugo od onoga što je nekad bio - kad je jedan mladi,
bijeli hrt bio.*²⁴

I upravo u toj disharmoniji već oblikovanog identiteta i ambijenta koji ne prihvata taj identitet, počinje lagana, ali sigurna tragična sudbina zlosretne nevjestice, koja "od bijelog hrt postaje pseto".

*Hodio je oko kuće i oko staja, birao mjesto gdje će
leći, i sve, više postajao obično pseto – ni toro ni
lovno, pa beskorisno; do što bi se djeca, od svih pasa,
jedino sa njim poigrala.*²⁵

Nakon svih neuspjelih pokušaja prilagođavanja novoj sredini, od kojih je hrt-nevjestice samo "bijela dlaka postajala sve više garava", jedino što joj je preostalo jeste san o "bijelom cvijetu", koji je sada, u tom brdovitom kraju, zapravo, "san o Mjesecu", gdje se jedino po nebu može loviti i gdje je nebo jedini prostor "kuda se moglo".

*Niko nije mogao vidjeti taj lov – a da je mogao, vidio
bi u očima hrtovim ulovljen Mjesec, i njega, bijelog od
mjesečine kao kad je nekad bio mladi hrt – mrtvog.*²⁶

I tek sada se u potpunosti otkriva značenje "bijelog cvijeta" – ulovljenog Mjeseca, koji predstavlja samouobličenu slobodu, ona nekadašnja doličanska polja, u kojima se već oblikovani identitet jedino mogao "ostvariti". I time Sijarić zatvara krug, sudbinu zlosretne hrt-nevjestice, kojoj je smrt jedini način povratka dostojanstva, ostavši do kraja vjeran govoru tijela, jer "jedino sjaj neba i Mjeseca hrt-nevjestice može povratiti nekadašnju bjelinu".

*Sjale su po njemu zvijezde. I Mjesec.*²⁷

Smrzavanjem hrt i konačnom smrću pred vratima "mladoženjina dvora", uvjetno govoreći, ova priča poprima baladeskni karakter i konačno do kraja realizira baladeskni narativ, i to onaj iz skupine balada o smrznutoj nevjestici, pri čemu je „balada o smrznutoj nevjestici zapravo je razvijena metafora o uvijek prisutnoj neizvjesnosti pri napuštanju tople roditeljske kuće i

²⁴ Sijarić, Ćamil: n. dj. str. 210.

²⁵ Sijarić, Ćamil: n. dj. str. 209.

²⁶ Sijarić, Ćamil: n. dj. str. 212.

²⁷ Sijarić, Ćamil, n. dj. str. 212.

odlasku u novi i nepoznati dom, odakle stalno vreba hladnoća i odbojan doček. Sudbina zlosretne nevjeste koju ubija ledena odbojnost onih koje zatiče u novome domu jedna je od najčešće oblikovanih tema u muslimanskoj baladi.²⁸

Otud, Sijarićeva zlosretna hrt-nevjesta u potpunosti podsjeća na poznatu Vilića sestru, i to ne samo po nesretnoj sudbini, već i po statusu i porijeklu porodice Vilić, „koja je uz Kopčiče bila najpoznatija muslimanska feudalna porodica na živopisnom prostoru oko Rame i Uskoplja tokom osmanskog razdoblja“²⁹.

* * *

U ovom radu, s obzirom na višeznačenjski karakter Sijarićeve pripovijetke *Hrt*, pokušalo se ostvariti još jedno u nizu čitanja ove autorove priče, ovaj put čitanje zasnovano na udruživanju ženskih / rodno orijentiranih interpretativnih strategija i interesa za ispitivanje odjeka usmene u pisanoj književnosti. Pritom, tragična sudbina hrta predstavljena je kao zlosretni put nevjeste-plemkinje koja, udajući se u brdoviti Bihor, ne uspijeva proširiti vlastiti identitet, krucijalno oblikovan u rodnim Dolićima, te otud strada. Sijarićeva pripovijetka, usmjerena na literarno prikazivanje neuspjelog preuzimanja nove socijalne uloge unutar konteksta udaje s nizom asocijacija upućuje (i) na usmenu predaju kao svoje polazište, istovremeno pružajući i osnovu i za žensko / rodno čitanje.

Ipak, s obzirom na širi, univerzalni karakter Sijarićeve priče, konkretan fabularni okvir – udaja – samo je polazište za autorovo suštinsko poimanje slobode kao osnovnog preduvjeta za postojanje, što povratnom spregom upućuje i na univerzalni aspekt baladesknog narativa uopće i njegovu arhetipsku nadvremenost ispod naizgled arhaičnih patina daleke folklorne prošlosti. Ispostavlja se, na ovaj način, da je senzibilitet balade kao žanra uopće zapravo izrazito moderan i, uprkos formalnim okvirima, vrlo blizak i modernom, a u nekim elementima i postmodernom osjećanju ljudskog života. To će upravo posvjedočiti i Sijarićeva priča *Hrt*, duboko ukorijenjena u usmenoj tradiciji, kao i niz drugih prerada ili kreativnih nastavljanja usmenoknjiževne riječi, i to ne

²⁸ Munib Maglajlić, *Usmena lirska pjesma, balada i romansa*, Institut za književnost, Svjetlost, Sarajevo, 1991, str 146

²⁹ Munib Maglajlić, *Usmena lirska pjesma, balada i romansa*, Institut za književnost, Svjetlost, Sarajevo, 1991, str 147

samo kod Sijarića, već i u znatno širim okvirima bošnjačke književnosti, pa i izvan njih. Zato je, možda, balada, uz – naravno – sevdalinku jedan od danas najvitalnijih oblika ovdašnje usmenoknjiževne tradicije, a kao takva i povod ili izazov za nove i drugačije književne transformacije, jednako kao i za nova i drugačija čitanja.

LITERATURA

- Sijarić, Ćamil: „Hrt“, *Drvo kraj Akova*, Dani, Sarajevo, 2004.
- Maglajlić, Munib: *Usmena lirski pjesma, balada i romansa*, Institut za književnost, Svjetlost, Sarajevo, 1991.
- Maglajlić, Munib: *Usmena balada Bošnjaka*, Preporod, Sarajevo, 1995.
- Lešić, Zdenko.: *Suvremena tumačenja književnosti*, Sarajevo Publishing, Sarajevo, 2006.
- Lešić, Zdenko: *Nova čitanja: poststrukturalistička čitanka*, Buybook, Sarajevo, 2003.
- Lodge, David i Wood, Nigel (ur.): *Modern Criticism and Theory: A Reader (Second Edition)*, Longman – Pearson Education, Harlow, 2000.
- A Reader's Guide to Contemporary Feminist Literary Criticism*, Harvester Wheatsheaf, New York, 1994.
- Đenana Buturović i Munib Maglajlić, *Bošnjačka književnost u književnoj kritici – Proza* (Knjiga II), Alef, Sarajevo, 1998.
- Duraković, Enes (prir.): *Bošnjačka književnost u književnoj kritici – Proza* (Knjiga III), Alef, Sarajevo, 1998.
- Encyclopedia of feminist theories* edited by Lorraine Code, Routledge 2002.

THE DESTINY OF THE TRAGIC BRIDE AND THE TRANSFORMATION OF BALLAD NARRATIVE IN THE STORY GREYHOUND OF ĆAMIL SIJARIĆ

(Sketch for Possible Female/Gender Reading)

Summary

In this work, according to the polysemantic character of Sijarićev's story Greyhound, in the rows of all possible reading, I have tried to open one more, the reading based on the combined female/gender oriented interpretative strategies and interests for the researching of the reverberation of the oral literature in the written literature.

For all that, tragic destiny of the Greyhound (which in a story, although is a main role, comes as a "dowry with a bride" as its main symbol) is presented as a tragic road of the noble bride – white beautiful Greyhound - which one, by getting married in to the hilly rural Bihor does not succeed to extend her own identity (crucially made in her native flatland Dolići) and ends tragically because of it, frozen in the front of the door of her Master – husband. Because of this ballad narrative, this story reminds of many oral Muslim ballads about tragic brides (like the one about the Vilić's sister for example) and gives the sample of the transformation of ballad narrative and its reverberation in later literature.

That's why ballad and sevdalinka, are one of the most challenging forms for new literary transformations and new readings.